

המבדיל בין קודש לחול

הרב זאב קרוב

ראשי פרקים

ג. אם אין חכמה הבדלה מנין

ד. קודש וחול

א. את הכול בראתי

ב. התגלות הבורא בהבדלה

הרמב"ם סובר שהציווי להבדיל במוצאי שבת הוא מדאורייתא כמו המצוה לקדש את השבת. הדבר נלמד מהפס' "זכור את יום השבת לקדשו"¹, המורה על הצורך לזכור את השבת ולקדשה בכניסתה ובצאתה. כשם שהקידוש בא להבדיל בין ימי החול ליום השבת בכניסת השבת, כך ההבדלה באה להבחין בין קודש לחול בצאת השבת. מהציווי לקדש ולהבדיל אנו לומדים שני לימודים חשובים: א. קיימת הבדלה בין קודש לחול. קיימות מדרגות שונות במציאות ושתי המדרגות היסודיות שמובדלות זו מזו הן – קודש וחול. ב. הבדלה בין קודש לחול היא דבר שאינו פשוט כלל ועיקר. קיים קשר הדוק בין קודש לחול, כך שצריך לצוות על הבדלה כדי שלא נתבלבל בהבחנה שביניהם. במאמר קצר זה ננסה לעמוד על יסוד ההבדלה וההכללה שבין קודש לחול וממילא להבין את הציווי להבדיל ביניהם.

א. את הכול בראתי

האמונה בבורא העולם הקיפה את רוב רובו של העולם ומקיפה עד ימינו. רוב העולם מכיר בכך שעולם נפלא ומורכב כ"כ לא במקרה קרה אלא קיים כוח עליון אשר ברא עולם מלא חכמה שכזה. הקושי העיקרי היה (ועדיין קיים) בהבנת הקשר שבין הכוחות המתגלים בעולם, שלכאורה מנוגדים זה לזה וסותרים זה את זה. כוחות של טוב ורע, של אור וחושך, הביאו במבט שטחי למחשבה כאילו העולם, לאחר שנברא, הוא הפקר ואין לו בעל בית אחד. רבים טעו לחשוב כי מאז שברא הבורא את העולם שולטים בעולם כוחות רבים ומנוגדים. כביכול, "עזב ה' את הארץ"², אם ברצונו ואם שלא ברצונו.

אמונת עם ישראל באה לבשר כי ה' אחד והעולם כולו אחד הוא. "יוצר אור... ובורא רע אני ה'"³, מעיד הקב"ה. כל הנבראים הם יציר כפיו של הבורא האחד. "אנכי עשיתי את הארץ את האדם ואת הבהמה אשר על פני הארץ בכוחי הגדול ובזרועי הנטויה"⁴.

1. שמות ב, ז. 2. יחזקאל ח, יב. 3. ישעיהו מה, ז. 4. ירמיהו כז, ה.

האמונה שיש בורא אחד לעולם מחייבת את האמונה כי כל מה שיש בעולם שייך למטרה אחת שלשמה ברא הבורא את העולם. הקב"ה מלמד אותנו להתבונן בראייה אחדותית על כל המציאות.

"ההשקפה המאחדת רואה את כל החזון של נמצאים מפורדים זה מזה רק בתור טעות החוש, ומיעוט ההארה, אבל אמיתת המציאות היא רק אחדות גדולה, והנמצאים הרבים והשונים הם רק גילויים מיוחדים, אברים שונים, צבעים וגוונים שונים של אותה החטיבה האחדותית. ובהשקפת האחדות מביטים על הכול, ואז ממילא מתמצא חשבון הטוב, כי הכול ביחד בוודאי הוא טוב בתכלית הטוב, והוא עוד הרבה יותר טוב על ידי התגלות החלקים הרעים שלו, מאילו היה חסר אותם האברים או אותם דרכי הגילוי"⁵.

הבנה זו היא שמביאה להלכה שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה ועוד הלכות והנהגות כאלה ואחרות. ריבוי הגוונים והכיוונים שאנו רואים בעולם אינו סוג של תקלה בבריאה. אדרבה, דווקא ריבוי זה הוא המביא את העולם לשלימות גדולה יותר. גילוי שם ה' – יותר מתאפשר בשלימות דרך הריבוי והסתירות, לכאורה, שאנו רואים במציאות.

אך כמו שיש צד של הכללה במציאות שברא הבורא, כך יש צד של הבדלה. במציאות האחת יש מדרגות. כשם שבאדם האחד והאחדותי יש הבדלה בין לב לידיים ובין מוח לציפורניים, כשם שאין להשוות את כוחות החיים המתגלים בלב ובמוח לאלה המתגלים ביד ובשערות, כך אין להשוות את כוחות החיים המתגלים בקודש לאלה המתגלים בחול. למרות האחדות קיימת הבדלה והבחנה בין קודש לחול, בין ישראל לעמים ובין הדומם והצומח לאדם. דווקא ההכרה באחדות הבורא מחייבת אותנו להכיר במדרגות הרבות שבהן מתגלה אלינו הבורא.

ב. התגלות הבורא בהבדלה

התפיסה שניסה לומר קרח – שהאמונה מחייבת לראות את כל הנבראים שווים במדרגתם – כמובן, מוטעית. "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשא..."⁶, קרח מתכוון לומר כי אם הבורא ברא את כולם הרי שכולם שווים. דווקא תפיסה זו מבטאת כפירה בבורא האחד. ראשית, הקב"ה העיד כי ברא את עולמו במדרגות ובהבחנה בין ימי חול לקודש ובין מעשים קדושים למעשים טמאים. הקב"ה לימד על בחירת "עם סגולה" ו"בני בכורי ישראל". עדות שאנו רואים וחיים במציאות. אין מי שישווה לרגע בין כוחות החיים שבאדם לאלה שבעשב הצומח או ליתוש. ברור

5. הראי"ה, מוסר הקודש, 'הטוב הכללי' אות ד. 6. במדבר טז, ג.

לעין־כל כי במציאות יש מדרגות שונות של חיים. שנית, יש בעניין ההבדלה הבנה יסודית בדרך התגלות הבורא ושלימותו בעולם חסר וחומרי.

המהר"ל בספרו 'תפארת ישראל'⁷, מלמד על הצורך בזמן מסויים ובמקום מסויים במתן תורה. השאלה בדבר הצורך בזמן ובמקום ברורה. הבורא שהוא אין סוף ואין לו גבול וזמן נתן לנו תורה אלוקית ונצחית. לכאורה, לא צריכה להיות משמעות לזמן ולמקום. אדרבה, בכל מקום ובכל זמן מתאים לתת תורה שהיא נצחית ומעל לזמן ולמקום!

מבהיר המהר"ל שהופעת הבורא בעולם הזה, הנברא, היא דווקא בגבולות ובסדרים ברורים, "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים"⁸. מכיוון שמוסכם שבריאת העולם לא היתה במקרה לכן ברור שיש סדר מדוייק בעולם. דווקא ככל שהדבר מהותי וחשוב יותר לעולם, הכרחי שיש סדר להופעתו. בדברים שהם 'שלימות העולם' – שאלת הזמן והמקום היא שאלה של חיים ומוות.

יש סדר שבו העולם הזה מכשיר עצמו לקלוט את האלוקות. אלפיים שנות תהוה, אלפיים שנות תורה ואלפיים שנות משיח. יש סדר מדוייק להופעת האלוקות בעולם הזה.

דווקא לדברים החשובים פחות אין חשיבות לזמן ולמקום הופעתם. "אילו היה במקרה אין זמן מיוחד לו"⁹. קביעת הזמן והמקום לדבר היא היא הקובעת את הכיוון ואת המטרה של הדבר.

"ונועדתי שמה לבני ישראל"¹⁰, פס' קצר זה מלמדנו את כל תורת ההבדלה על רגל אחת. הקב"ה נועד ומתוודע במועד מסויים ובמקום מסויים דווקא לעם מיוחד. "ונועדתי" – זמן, "שמה" – מקום, "לבני ישראל" – עם מיוחד.

הנהגת הבורא מתגלה בעולם דווקא דרך הבחירה בין דבר לדבר. "כי בחר ה' בציון"¹¹, "כי יעקב בחר לו י-ה"¹².

אם כן, הקב"ה מתגלה בעולם דרך המדרגות השונות וההבדלה בין דבר לדבר. דווקא בין מותר לאסור, בין טהור לטמא ובין קודש לחול מתבררת ההנהגה האלוקית בעולם.

ג. אם אין חכמה הבדלה מניין

"את הלימוד הערוך הזה, שרק בבירור הידיעה שלו תלוי הוא הביאור של פתרון של כל השאלות הקשות שבחינו הפרטיים והכלליים, אנחנו חייבים לברר בירור אחר בירור, בספרות ובחיים, בלא הרף, בלא שום התרשלות כלל

7. המהר"ל, תפארת ישראל פרק כה. 8. קהלת ג, א. 9. המהר"ל שם. 10. שמות כט, מג. 11. תהלים קלב, יג. 12. שם קלה, ד.

וכלל. הבירור הזה הוא ידיעת הערך של הקודש ושל החול, בייחוד במיזוגם ובחיבורם בחיינו הפרטיים ובחינו הכלליים... הקודש והחול יחדיו שני יסודות של חיים הם לנו. שניהם דורשים מאתנו פיתוח והערכה נכונה¹³.

השאלות הקשות בחיינו הפרטיים והכלליים סובבים סביב שאלת היחס בין קודש לחול. שאלות כגון: על מה מקפידים ועל מה אפשר להתגמש? במה משקיעים יותר ובמה פחות? האם לעסוק בפרנסה או בלימוד תורה? כמה אני מקדיש לגופי וכמה לרוחי ולנפשי? שאלות של יחסי דתיים חילוניים, מדינה וצבא ועוד, נובעים כולם משאלת היחס בין קודש לחול בחיינו.

לכן כל כך חשוב ללמוד ולברר את מציאות הקודש והחול, את המיזוג וההבדלה שביניהם. חכמים מסבירים כי תיקנו לומר הבדלה במוצאי שבת בתפילת "אתה חונן לאדם דעת", כי אם אין דעת הבדלה מניין?

היכולת להבדיל בין קודש לחול בעולם, שברא בורא אחד, ובחיים כל כך מורכבים מחייבת לימוד וחכמה. אנו מתפללים לבורא עולם: "אתה חונן לאדם דעת... חננו מאתך חכמה בינה ודעת"¹⁴. יש חכמה אנושית רגילה. מחד, היא תתקשה להבדיל מה ההבדל בין ששה ימים ליום השביעי? במה שונים בני ישראל מאומות אחרות, האם יש להם ידיים או מוח אחד? מאידך, החכמה האנושית גם תתקשה להכליל. להבין כי כל השונות והניגודיות שאנו רואים בעולם מובילים למקום אחד. הכול משרת מטרה אחת.

חכמה אנושית נוטה לקיצוניות. או שהיא תאמר שכולם בעלי מעלה אחת וכולם קדושים כי את הכול ברא ה', או שאין כל אחדות והשלמה בין כל הפרטים והכוחות, כולם חול וחולין הם. הקב"ה חנן אותנו בחכמה היודעת לראות את הכול בסקירה אחת אחדותית ויחד עם זה להכיר במדרגות ובמעלות השונות.

ד. קודש וחול

"יש עולם של חול ועולם של קודש... העולמים סותרים זה את זה. כמובן הסתירה שביניהם היא ייחוסית: האדם, בהשגתו המצומצמת, אינו יכול לפשר בין הקודש ובין החול ואינו יכול להשוות את סתירותיהם"¹⁵.

כל כך קל ופשוט להבדיל בין קודש לחול. חיי החול מתייחסים לדברים הגשמיים המצומצמים והחולפים, כגון: אכילה, פרנסה, בריאות הגוף וכדומה. לעומתם חיי

13. מאמרי הראי"ה ב' 'הקודש והחול'. 14. מתוך תפילת שמונה עשרה. 15. מאמרי הראי"ה ב' 'ראשית דברים'.

הקודש מתייחסים לדברים הרוחניים, האלוקיים, שאינם שייכים לכאן ועכשיו אלא לחיי הנצח, כגון: לימוד תורה, תפילה וכדומה. החול מלשון חלל וחולה. דברים בעלי משמעות מוגבלת וחלשה. לעומת הקודש שהוא "שלימותא דכולא"¹⁶, שלימות הכול.

אם כן, מה כל כך מסובך וצריך חכמה ודעה?

אנו מוצאים אכילה שהיא מצוה וקודש עד כדי כך שהאדם הקדוש בשעה שאוכל הרי הוא כמתהלך לפני ה' בארצות החיים¹⁷, אנו מוצאים שיחת חולין שצריכה לימוד. אך אנו גם מוצאים לימוד תורה שמוטב ללומד שתיהפך שלייתו של הלומד על פניו. בשעה שאנו באים לבחון דברים לעומקם ולא על פי הופעתם החיצונית, אנו נמצא במקומות הנראים כחול ובמעשים חוליים, הרבה קודש, ובמקומות שונים אשר הופעתם נראית כקודש נגלה כי חולין הם. חכמים אמרו כי רבנו הקדוש נחשב כחול לעומת ר"א בן שמעון¹⁸.

בניגוד לתפיסות עולם רבות הרואות רק את ההבדלה שבין אור לחושך ובין קודש לחול, וחושבות כאילו מדובר בתהום בלתי ניתנת לגישור ביניהם, הרי שהשקפת עולמה של התורה היא שהקודש והחול הם מדרגות על אותה הסקאלה. לכן אפשר להתבלבל ולראות בחול קודש ובקודש חול. הרי את הכול ברא ה' ובכל אור ה' מאיר. לדוגמא, על יום השבת נאמר "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו"¹⁹. היה צורך לפעול כדי לקדש ולהבדיל בין שאר ימי השבוע לשבת. מדוע? האם ההבחנה שבין ששת ימי המעשה ליום השביעי לא היתה ברורה? אנו יודעים כלל בהלכה²⁰ – מי שאינו יודע מתי שבת מונה שבעה ימים ושומר שבת. מסביר בעל החיי אדם²¹ כי בכל יום יש קדושת השבת בנסתר. לכן אם אינו יודע מתי שבת יציין יום קודש גם ביום משאר ימי השבוע.

"הקודש והחול יחדיו שני יסודות של חיים הם לנו. שניהם דורשים מאתנו פיתוח והערכה נכונה, טיפול והשגחה. והמזיגה היפה של שניהם בייפויים ושיפורם, תעלה את כל העולם לערך העליון של הדרת עוז קודש קודשים. אם יאמר החול להינתק מן הקודש ולהפקירו, שולח החול בעצמו בזה יד בנפשו, ואם יאמר הקודש לעזוב את החול, הרי הוא מדלדל בזה את כל ערך החיים וכל ערך המפעל וההשפעה שלו, לטובתו ולטובת העולם. הקודש והחול אחים המה, יד ביד מחויבים הם ללכת כל אחד במסילתו, על דרך החיים, וביותר על דרך התחייה הלאומית אשר לנו להחיותה באמת"²².

16. זוהר. 17. מסילת ישרים. 18. בבא מציעא פד, ב. 19. בראשית ב, ג. 20. שו"ע או"ח שמד, א. 21. חיי אדם הל' שבת ומועדים ח"ב כלל א. 22. מאמרי הראי"ה ב' 'הקודש והחול'.

הקודש והחול אחים הם ומזינים אחד את השני. אי אפשר לקודש ללא החול וכמוכן שאין ערך לחול ללא הקודש. במיוחד בדורות, שבהם אנו חוזרים לתחייה בארצנו, יש לדעת היטב את ההבדלה וההכללה במערכות היחסים בין קודש לחול, ולכוון את חיינו באופן שלם ונכון.

לשם מה נברא החול?

כדרך שכל קודש נבדל לצורך החול, למען יתקדש גם הוא בקדושתו, כדרך שהאור הנבדל רק לצורך החושך, וישראל - רק לצורך האנושות התועה - כן נבדלה גם השבת רק לצורך השבוע, והיא זוכה להשלמתה בימות השבוע.

ברוך המבדיל בין קודש לחול - לצורך החול, כדי שגם הוא יהפוך כולו שבת!

רש"ר הירש "מתנה טובה", 'המבדיל בין קודש לחול' עמ' רלה

התנקות מהחומר

הקודש והחול הם מובדלים בעצם תכונתם, החול וכל מעשיו אינו כי אם מכשיר את החיים לתעודתם, נותן חומר, כוח והכנה להם למען יתרוממו לתכליתם האמיתית שהוא הקודש, והקודש הוא התכלית עצמה, המנוחה השלימה, שהנשמה האלוקית מופיעה באדם בכל הדרה בעת תגבורת הקודש, ואז הוא מכיר כי הוא חי חיי אמת, חיים של נועם ה' וההתענג מזיו כבודו. והנה בהמון האנשים, בכל ימות החול הנם נתונים לצרכי החול, דאגות החול ממלאות את כל בתי נפשם, וחפצי החול ונטיות החומר ממלאים את כל לבם. ע"כ בבוא יום הקודש יום השבת, הם צריכים להתנשא מעמק עכור של החול, להתרחץ כולם מביצת החומריות למען יזכו להתעדן מעדן הקודש, ותהיה להם לברכה ג"כ לימי החול. לא כן הוא מצב הנפש של קדוש ה' מכובד, החסיד האמיתי המתחסד עם קונו, הוא הנהו כולו מסור לקודש ג"כ בכל ימות החול, כל צרכיו, חוליו, על טהרת הקודש הם נעשים, בפנימיות לבבו אש קודש תמיד יוקדת באהבת ה' ואור תורתו. אמנם בבוא השבת, הנה רק יצא אצלו הדר הקודש יותר בגלוי לעין כל, תחת אשר בימות החול מעטה החול והעסק החיצוני בצרכיו יכסה על האור האלוקי שבנפש האיש הקדוש לאלוקיו, שלא יוכל להראות בכל זיוו והדרו.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק עין איה שבת א' פרק שני, אות סט

